

Союзн республиксин экономик улм цецкрдж делгрджана

Нобрин брал шинкн давб угай гисн цагт, орн-нутгин цуг үзг болгънас сьузи республикнин шин кўцмджсин тускар эклд зангь ирцхав. Тегд, үлү гидг шулугъар бсдж йовх мана индустриг, долан джилин түрүк джиллэ адл, ним кўцмджтагъар урды көдлэд уга билэ гидж лавлдж келдж болхми. Болзгаснь зөвәр эрт промыш- н производствин арви неги сарин Арасан Федерацин эврәннь ик-ик — Московск балгъсна, Московск об- ластин, Ленинградск, Свердловск, Го- ровск, Челябинск болн нань чигн совнархозмудтагъан, Украин, Бело- русь, Казахстан, Узбекистан, Грузий, Латвий, Эстонь, Литва, Таджикистан кўцдцхав.

КПСС-н ЦК-н болх Пленумиг омгта кевәр тоскар белддях, селәнә эдл- ахун көдлчир шин дилвр бәрв. Но- ябрь сард кўч-көлсәннн дилврин тускар Украина, Белоруссин, Азер- байджана, Арасан Федерацин кесг областсин селәнә эдл-ахун көдл- чир, Узбекистана, Южи-Казахстана көвнъ ургъагъачир зангьглцхав. Эко- номик тасрхан уга бсхас иштә, сов- етск амтнә джиргъл-бәадл улм бөд- лад йовна. Мана орн-нутгин көдлмч- колхозникүд, интеллигенц Ко- мунистическ партин XXI хургин ба- тлдж гаргъсн, долан джилин алдр программиг болзгаснь урд кўцәхин бәадл ик бөдән омгтагъар шунджана.

«Мана орн-нутгин эндрк бәадлиг бидн үлү гидгәр тааснавдн. Джил ир- вәс, бдр ирвәс советск орн-нутг эко- номическ болн культурн халхарн, на- укин делгрлтин халхарн улм бөдән давшдй йовна. Эни манд улм ик кўчн-чидл өгнә. Тегд, оли-амтнә эдл- ахун делгрлтин долан джилин зура кўцәгдх биш, нам давулдж кўцәгдхнә КПСС-н Центральн Комитет, ЦК-н Президиум иткдженә—гидж Кремльд советск журналистрин тооврт үр Н. С. Хрущев келсми.

Эн үгмүдин тодрха илджлн болхла, эн джилин кўцмджс болн СССР-н Де- ед Советин сессийд батлгдсн СССР-н оли амтнә делгрлтин 1960 джилин зура болджана. Мана орн-нутг бдгә цагт долан джилин зуран контрольн тоод темдлгдснәс хурдар бсдж йовх- днъ, тер мет союзн республиксин эдл- ахусин делгрлтин 1960 джилин зурас болн бюджете герчнә болджана.

Шидрхн Арасан Федерацин Деед Советин сессий болв. Тер мет Литван, Эстоня болн Таджикистана Деед Со- ветин сессийс бас болв. Арв уга эртхн Украинә, Белоруссин, Узбеки- стана, Казахстан болн Армена Деед Советин сессийс көдлмшән төгсә- лә. Эднә материалмуд цуг союзн рес- публиксәр экономика болн кўч-көлсч- рин бәәхтә бәәлгънә болн куль- турнә ямаран дүнъгәгъар бөдлдж, уралан йовдй йовхин лавта сәәнәр илдждй тодрхагъар мехүлджәнә. Со- ветск Союзин цуг оли амтн әнъкр Коммунистическ партинн болн әнүнә ленинск Центральн Комитетин әргид батар ни-неги хамцдй, долан джилин зураг кўцәх болн давулдж кўцәх алдр ноолданд темдгтә невр өгчәнә.

Нег зөвтә союзн республиксин дууд түрүлгч, Арасан Федерацин долан джи- лин хойрдгч джилднә болд болн про- кат кедж гаргългъна цуг бслтин ик зуугъин болн нефть гаргългъна бсл- тин 90 шаху процентинь өгхми. Рес- публичк промышлени продукциян цуг бслтин долан джилин түрүя хойр джилднә контрольн тоогъар хләлгдсн 16 процентин орчд, 19 процент кў- рч бсхми. Хойр джилин өрмид Феде- рацин контрольн тоогъин даалгъврийг илдж давулдж кўцәхин: цб хләлл- гън — 1,2 сәй тонн, болд — 3 сәй

шаху тонн, прокат гаргългън — 2 сәй тонн, төмрин руда гаргългън — 2,6 сәй тонн, нефть гаргългън — 1,5 сәй тонн. Долан джилә зуран хойрдгч джилд Арасан Федерацин дорд йә- гин районин промышлени гаргъл- нег үлү икәр бсхми.

Украинск ССР долан джилә зу- рагъар — 1960 джилд гаргългън икәр ирч джилд илгдй өгхми: болд — 1 сәй тонн, прокат — 650 ми- нгън тонн, төмрин руда — 1,6 сәй тонн. Белорусск ССР-т долан джилн хойрдгч джилд промышлени проду- кци гаргългън, контрольн тоогъар темдлгдхәсәр — 1958 джилднә дүнъүлхд — 16,1 процент биш 22,5 процент бсхми. Республик- син тослгън болн металл эд-бо- келгън хурдар бсджәнә. Казахстан, зура ганцхн ирч джилд хар метал- лургин продуци гаргългън 56,9 про- цент бсхми. Цуг союзн республик- сәр капиталн тослгъ улм бргәр де- лгрхми.

Союзн республик селәнә эдл-ахун халхар бас ик төрмүд хагълцхамн. Дав деер бәәх тоогъар болсн бийнә. Арасан Федерацин буудин цуг гүртм гарчнә кирцд, хамгн ик ургъцтә 1958 джилднә дүнъүлхд — 425 сәй пуд ик болхми. Украинд бууда гаргългън. 1954—1958 джилмүдт дундлад джил болгънн ургъцла дүнъүлхд 30 процент бсхми. Респуб- личсәр одна мал бсжлгън улм бөдән, шин девснәд гархми.

Союзн республиксин 1960 джилә зураст болн бюджетмүдт кўч-көлсч- рин бәәдл-джиргългън болн культу- рин цаарандн бөдлүлгъләр ик төр кўцәхәр хләлгддженә. Амти бәәх гермүд тослгън аялнә болн чигн делгү бргдхми. Бөдлмшчириг болн церглчириг зургъан болн долан ча- са көдлмшин бдрүр оруулгън төгсә- гдхми. Оли амтид әрдм-сургуял да- сслгънд, әрүл-мендинә харлгънд, наукин болн культурин делгрлгд га- ргъдй өгдг мөнъгн илджәнә.

Союзн республиксин Деед Совет- мүдин сессийс деер долан джилин хойрдгч джилә зурагъар болн бюдже- тар күүндөр келгън деер, дотр-дунд бәәх көрнъг болн әв-аргъиг олзлг- гъиг әсерулгънур залгдсн унтә сән селвгүд оруулдж бгәд, көдлмшт бәәх дуту-дунд болн алдгуд хурц кевәр шалгъдв. Улгүрнә, Арасан Федера- цин зәрм совнархозмудар кесг пред- приятс производствени зурагъан кўцәдй әс чаддяхнә темдлгддй келгдв. Капиталн көдлмшин зура кўцәлгън хойрдй йовх йовдл бәәнә. Материальн көрнъг оли зүсн тослгъ- сәр үүлдж тарагднә. Шин кўчн үүл- дврт оруулгън удахулгднә. Украинд энергетическ машин тослгъна, про- катин болн химическ оборудованя, металл керчдт станокс, төмр хаалгъ- ин ачлгъна вагод, кинтрүлгънә бол- ни нань чигн оборудованя, зәрм өрнн чинртә иделийс гаргългъна зура кўцәгдсн уга. Казахстанд капиталн тослгън зура кўцәлгън татгар кег- ддй йовна. Эн тоот, нань чигн дуту- дунд уга кегдх зөвтә.

Союзн республиксин кўч-көлсчнр 1959 джилә зураг болзгаснь урд кўцәдй дуусдй долан джилә зуран хойрдгч джилд кўцәмджтагъар көдл- хәр сәәнәр белддй авхар нег мөсл- чксн бәәнә. Союзн республикс эко- номикән болн культуран делгрүлл- гънд, кўч-көлсчрин бәәдл-джиргъ- лин кемдйг бөдлүлгънд кўцсн ай- та гидг дилврмүд — эн Коммуни- стическ партин кели амтн ленинск политикин үүдәмдй, Советск Союзин оли кели амтсин улм батрдй йовх илгълтин ашнә мән.

(«Правда» газетин нүр отетян.)